

Karolina Miežetytė

Žemaičių Da Vinčis

*Dievas mato, laikas bėga,
mirtis genasi, amžinybė laukia.*

JURGIS PABRĖŽA

2018, gegužės 9

Aštunta ryto. Į pamokas reikia vėliau, todėl su mama važiuoju užsirašyti į gimnaziją. Šiek tiek baisu, bet nekantrauju pereiti į naują mokyklą. Proгимnazija, kurioje mokausi, nedidelė, mokinių ne per daugiausia, kiekvienas pažįstamas. Šią mokyklą lankau nuo parengiamosios klasės, todėl jau reikia pokyčių. Mano gimtajame mieste yra tik dvi gimnazijos, todėl didelio pasirinkimo, kur tęsti mokslus, nėra. Be ilgų apmąstymų pasirinkau Jurgio Pabrėžos universitetinę gimnaziją. Apie patį Jurgį Pabrėžą nieko nesu girdėjusi, bet štai „universitetinė gimnazija“ skamba patraukliai. Kyla mintis, kad atrodyčiau labai „kieta“ pasisakydama lankanti universitetinę gimnaziją.

Ižengiam su mama į gimnaziją. Prieš mus keletas laiptų, kylančių į viršų ir vedančių į pagrindinę mokyklos fojė. Fojė erdvu, ant sienos pritvirtintas medinis kažkokio vyro biustas, šiek tiek toliau televizorius, rodantis svarbiausius mokyklos skelbimus. Na, taip, vien fojė jau daug didesnė nei dabartinės mano mokyklos...

Sekretorės kabinetas, kurio reikėjo, visai čia pat, dešinėje. Kabinete jau sėdi draugė su savo mama, todėl pasidaro dar linksmiau. Sėkmingai užpildome visus dokumentus. Pakeliui namo mąstau, kad jau po kelių mėnesių tapsiu gimnaziste.

2018, rugsėjo 1

Taip greitai pralėkė ši vasara, o į mokyklą visiškai nesinori. Vėl keltis anksti ryte, trintis mokykliniame suole, kiekvieną dieną atlikti namų darbus, rašyti kontrolinius. Ir kam gi to reikia? Turbūt labiausiai pasiilgau draugų, su kuriais nuobodžios dienos mokykloje neprailgsta. Beje, nauja mokykla, daug naujų žmonių, teks priprasti prie naujų mokytojų, bendraklasių.

Nuėjau vėlai miegoti, ryte atsikeliu sunkiai. Apsimiegojusi ruošiuosi Rugsėjo pirmosios šventei. Pasipuošiu lengvute mėlyna suknele, po nakties susivėlusius plaukus išsišukuoju ir palieku palaidus. Vis šmesteli mintis apie naująją mokyklą. Kaip man seksis? Tą džiaugsmą, kurį kažkada jaučiau, dabar užgniaužia šioks toks nerimas.

Mieste jau sambrūzdis. Visi tėvai veža savo atžalas į mokyklas. Kai kuriems tėveliams kelio taisyklės tarsi ne-

egzistuoja ir jie sustoja taip, kaip nori, sudarydami kamščius. Net mūsų mieste kamščiai kaip sostinėje! Nors pati dar nieko apie eismą keliuose nesuprantu, darosi šiek tiek pikta, kad dėl kitų žmonių neatsakingumo reikia stovėti spūstyse ir turbūt teks vėluoti į mokyklą. Pagaliau vis žiovaudama einu į vidinį mokyklos kiemėlį, kur turi vykti šventė. Prie pagrindinių gimnazijos durų sutinku savo drauges. Nesimatėme visą vasarą, todėl turime apie daug ką pasikalbėti, išsipasakoti vasaros įspūdžius. Juokdamosi nueiname į gimnaziją. Šventė dar neprasidėjusi, tačiau kiemelyje jau daugybė mokinių. Net keista, kaip į tokį nedidelį kiemėlį telpa keli šimtai mokinių. Susirandame lentelę su užrašu „I a“ ir atsistojame šalia savo bendraklasių. Dalis jau matytų, su kitais dar teks susibičiulianti.

Prasideda šventė. Nesiklausau, kas vyksta aplink, o žvalgausi, gal pamatysiu dar pažįstamų. Akys atranda kažin kur matytą veidą ir galvoju, kurgi jau buvau jį mačiusi. Kur nors mieste? Parduotuvėje? O gal vaikų darželį kartu lankėme? Neprisimenu... Toliau dairausi. Pamatau aukštą merginą ryškiai raudonais it ugnis plaukais. Užplūsta baisūs prisiminimai iš penktos klasės, kai aš savo plaukus sumaniau nusidažyt raudonomis sruogelėmis. Kokia laiminga tada buvau, nors netiko tos ryškios sruogos prie vaikiško veidelio. Net komentaro iš bendraklasio sulaukiau, kad atrodau kaip *rokerė*. Ak, kokia gėda! Nupurto šaltis ir vėl mintimis grįžtu į gimnazijos kiemėlį.

Šventė jau eina į pabaigą. Visos klasės išsiskirsto po kabinetus. Mano klasės auklėtojos kabinetas pirmame aukšte – klaidžioti po mokyklą nereikia. Čia mes susipažįstame, į nedidelius lapelius kiekvienas užrašome savo tikslus, kurių užsibrėžiame siekti per visus ketverius mokslo metus gimnazijoje. Išsiblaškysiu nieko nesugalvoju, todėl trumpai iškeverzoju „Gerai išlaikyti egzaminus ir pabaigti mokyklą“, šalia pripaišau *smailiuką*. Visi tvarkingai sudedame lapukus į dailią mažą dėžutę. Tai man pasirodo labai keista, nes dar iš ankstesnių klasių esu pripratusi, kad visi tiesiog stumdydamiesi, varžydamiesi, kuris pirmesnis, sumesdavome bet kaip lapelius. Matyt, rimtėjame...

Prieš mums išsiskirstant, auklėtoja priduria, kad po kelių savaičių visų pirmų klasių mokinių laukia pažintinė pamoka apie Jurgį Pabrėžą. Tyliai atsidūstu. Kiekvienais metais senojoje mokykloje buvo skiriama diena Simonui Daukantui. Ir kiekvienais metais ta pati „sausa“ informacija. „Simonas Daukantas... gimė tais ir tais metais Papilėje... mirė tokiais metais ir tokią dieną...“ Kažin kuo gi Jurgis Pabrėža nustebins?

2018, rugsėjo 12

Antra mokslų savaitė. Vėl neišsimiegojusi velku sunkią kuprinę į trečią aukštą. Iki pamokos pradžios liko penkios minutės, o pirmą pamoką geografiją. Reikia paskubėti, jei nenoriu griežtai geografai aiškintis, kodėl į pamoką atėjau lygiai su skambučiu ar net kokią minutėlę pavėlavusi.

Kol mokytoja aiškina kažkokius BVP, ŽSRI ir kitokius įmantrius ekonomikos žodžius, aš mintimis klajoju po Amazonės džiungles, laipioju Alpių kalnais, maudausi Negyvojoje jūroje... Klasėje – šurmulis: pradeda spragsėti tušinukai, šlamėti pusstoriai sąsiuviniai. Aš ir vėl mokykliniame suole... Užsirašome kelis klausimus, į kuriuos reikės atsakyti namuose, ir mokytoja toliau pasakoja, o aš keliauju aplink pasaulį. Juk didelio nusikaltimo nedarau, tai vis dėlto geografija.

Po skambučio visi grūdasi iš kabineto. Niekur neskubu ir išeinu paskutinė. Draugės, kurios išsibrovė pirmos, jau tryptodamos laukia manęs prie palangės. Dabar į pirmą aukštą. Mintyse keikiu tą, kuris sudarė tokią tvarkaraštį. Iš pat ryto kepurėnė į trečią aukštą, vėliau dundi į pirmą, po to vėl ropštis į trečią, į antrą – taip kasdien išmaišai visą mokyklą.

Susėdame fojė ant nedidelio minkšto foteliuko (šitie mėlynai foteliukai mane labiausiai traukia). Įbedu akis į ant sienos kabantį medinį žmogelį, kuris, pasirodo, yra Jurgio Pabrėžos skulptūra. Vienoje rankoje laiko knygą, o kitoje kažkokį augalą, šiek tiek primenantį rugio varpą. Kaip tas rugys susijęs su Pabrėža? Ar jis koks žolininkas, labai mėgęs knygas, ar knygų autorius, mėgęs augalus? O gal žolininkas, parašęs knygą apie augalus? Kuo gi nusipelnęs Kretingai, o gal net ir visai Lietuvai? Kur gimė, ko ir kur mokėsi, gal išvis niekur nesimokė? Kilmingo kraujo ar paprastų valstiečių sūnus? Ar pažinojo kokių nors garsių savo amžininkų?

Prisimenu, kad šį trečiadienį, tai yra rytoj, vyks pamoka, skirta Jurgiui Pabrėžai. Nors ši pamoka manęs nedomina, džiaugiuosi, kad ji vyks būtent per matematiką. Vietoj nuobodžių ir sudėtingų trupmenų skaičiuosime Pabrėžos metus. Vis dėlto smalsumo nugalėta, atsidarau visą dieną Google ir greitai sumaigau „j pabreza“. Atveriu pirmąją *Vikipedijos* puslapį, o ten – vos keli banalūs sakiniai. Bent jau sužinau, kad Jurgis Pabrėža, kitaip dar Tėvas Ambraziejus, buvo kunigas, gydytojas, botanikas, pirmasis Lietuvos floros tyrinėtojas ir vienas iškiliausių XIX a. švietėjų. Atidarau kitą svetainę, tačiau – skambutis. Užveriu naršyklę ir žinau, kad to straipsnio daugiau niekada nebeatidarysiu...

2018, rugsėjo 13

Pirmosios dvi pamokos praėjo labai greitai, ir pagaliau atėjo laikas Pabrėžos pamokai. Visus savo vakarykščius apmąstymus spėjau primiršti. Renginys prasideda. Taigi, laikas susipažinti su Jurgiu Pabrėža. Jis žemaitis, gimęs 1771 metais sausio 15 dieną Kretingos apskrityje, Lenkimų parapijoje, Večių kaime. Tėvai pasiturin-

A. Boso paminklas J. Pabrėžai

tys ūkininkai, šeima gausi. Augęs pamaldžioje šeimoje Pabrėža mokėsi Kretingos pranciškonų gimnazijoje. Ak, mano gimtajame mieste! Taip pat siekė ir aukštojo mokslo, todėl Lietuvos universitete Vilniuje studijavo gamtos mokslus, mediciną, fiziką, istoriją, teologiją. Oho, jis tikrai buvo smalsus, gabus ir darbštus, nė kiek nenusileidžia Simonui Daukantui, ir abu kilę iš to paties krašto! Gal buvo net pažįstami? Vėl klausausi pranešėjo: juk reikės atlikti testą. Supratęs savo pašaukimą kunigystei, Jurgis Pabrėža įstojo į Varnių dvasinę seminariją, vėliau dirbo altariaus Kartenoje ir galiausiai, grįžęs į Kretingą, įstojo į pranciškonų vienuolyną. Čia gavo Tėvo Ambraziejaus vardą. Be dvasinių reikalų, Jurgis Pabrėža domėjosi ir mokslu: šiandien yra laikomas lietuvių botanikos tėvu. Jokio mokytojo neturėjęs, jis savarankiškai tyrinėjo augalus ir žoleles, kurias vėliau skyrė žmonėms gydyti. Juozas Tumas-Vaižgantas vaizdžiai aprašė gydytojavimą: „Nors turi gerą spintą vaistų, tačiau gydo kone vienomis žolėmis. 28-as jo celės numeris ir visas koridorius būdavo prakvėpęs jo žolėmis...“ Sukaupęs žinių išleido botanikos veikalą *Taislius augyminis*. Štai kodėl toje skulptūroje Pabrėža vaizduojamas su augalu ir knyga rankoje! Kitas žymus jo darbas – pirmasis lietuviškas geografijos vadovėlis *Geograpyje* (*Žemiurazsts*) (*Žemių raštas*), kurį sąmonin-

gai rašė žemaičių kretingiškių kalba. Tad lietuvių kalbotyrai ir geografijos mokslui ši knyga yra labai svarbi kaip vienas pirmųjų geografijos terminų kūrimo pavyzdžių. Mokėjo net septynias kalbas: lietuvių, rusų, baltarusių, lenkų, graikų, lotynų ir šiek tiek vokiečių. Piešė. Įstojęs į vienuolyną, nusipiešė ir iš augalų suklijavo Dievo Apvaizdos herbariumą, jame įrašė: „Dievas mato, laikas bėga, mirtis ateina, amžinybė laukia.“ Šis paveikslas iki mirties kabėjo celėje, kad nuolat primintų Dievo akivaizdą. Būdamas studentas, vienoje pusėje nutapė Nekaltai Pradėtąją Mergele Mariją, kitoje – Šv. Antaną. Šį paveikslą-vėliavą nešė procesijose. Taip pat yra likę keli eilėraščiai, kuriuos žmonės taip pamėgo, jog pavertė dainomis: *Esu sau žmogelis, Apie pypkininką...* Baigdamas 79-uosius gyvenimo metus, senatvės ir ligų nukamuotas, kunigas Jurgis Pabrėža ramiai mirė 1849 metų spalio 30 dieną. Deja, nėra žinių, kad būtų išlikusi bent viena jo nuotrauka, sakoma, buvęs toks kuklus, kad atsisakęs fotografuotis.

Pamoka prabėga labai greitai ir visiškai taip, kaip ir tikėjau: ilga Pabrėžos biografija... Bet ji mane nustebino. Testą programėle *Kahoot* atlikau puikiai.

2018, gruodžio 5

Lauke žvarbu. Viduje visi mėlynieji foteliukai užsėsti. Pirmą kartą einu į gimnazijos biblioteką-skaityklą. Erdvu, prie sienos didžiulė lentyna su daugybe straipsnių ir knygų apie Jurgį Pabrėžą. Pro langus matyti stadionas, daugiabučiai, mokinių džiaugsmui – parduotuvės. Neturiu ką veikti, todėl žvalgausi. Pirmiausia paimu žymiojo *Taisliaus augyminio* dalį. Verčiu knygą ir sustoju vidury. Tvarkingai sunumeruoti ir surašyti, kaip manau, augalų pavadinimai ir jų aprašymai. Viskas kurta sena žemaičių kalba, todėl sunku ką nors suprasti. Bandau: „Raazinka. Kóupka mažiausy, 5-daąty. Skiautis 5. praastas...“ Padėjusi imu kitą gana storą knygą pilkšvu viršeliu ir be pavadinimo knygą. Joje gausu visko: nuo Pabrėžos biografijos iki pamokslų įvairiomis temomis. Peržvelgiu jo rašytus laiškus. Netgi du Pabrėžos laišškai skirti Žemaičių vyskupui Motiejui Valančiui. Pirmame gan ilgame laiške Tėvas Ambraziejus kalba apie kažin kokią veiklą (Hm? Gal apie tą *Taislių*?), kurį pats Valančius apsiėmęs tobulinti ir kaip už tai jis esąs dėkingas Žemaitijos ganytojui. Pabrėžos rūpestis – terminai: „Kadangi iki šiol žemaitiškų sąvokų tam dalykui neturime, būtinai turi kas išgirsti ir naujus vardus minavojamus lotyniškoms sąvokoms duoti, ta nomenklatūra ir paskesniems žemaičių rašytojams bus didelis patogumas.“ Savo sugalvotus terminus apibūdina kaip juokingai skambančius! Vyskupo Valančiaus, į kurį pagarbiai kreipiasi „Dauggalingasis Tėveli ir Ypatingasis mano Geradari“, primygtinai prašo pakviesti talkon ir žemaičių kunigų, kurie padėtų „pridėlioti naujų tinkamesnių žodžių“ lotyniškiems terminams lietuviškai pavadinti. Labiausiai mane suklaidino sutrumpinimai „J. M.“, kuriais kreipiamasi į Žemaičių vyskupą. Galiu tik spėti, kad tai – „Jūsų Mylista“ (taip skaičiau kažkuo riam istoriniame romane). Atsisveikindamas jis rašo:

„Jautriausiai bučiuodamas Jūsų rankes ir drauge atsiuodamas Jūsų maldoms, pasilieku visados su tikra pagarba.“ Kaip suprantu, jiedu buvo labai artimi bičiuliai ir Tėvas Ambraziejus jautė nuolankią pagarbą Motiejui Valančiui. O šis *Žemaičių vyskupystėje* apie bendramintį atsiliepia: „Be galo darbus tas zakonikas niekuomet nespėja. Vos atkalbėjęs poterius ir kitus apėjęs žygius, diena iš dienos rašo. Pratęsk, Dieve, jam amžių ir suteik turtingą poną, kurs parašytas per jį knygas išspausdinęs žmonėms paskelbtų!“

Antrasis laiškas trumpas. Čia Pabrėža dėkoja vyskupui už gautą dovaną – knygą *Punktay sakimu* – ir pareiškia, kad jis labai noris gauti *Ūkiškojo kalendoriaus* egzempliorių, pamini garsiąją Daukšos *Postilę*. *Postilę* prisimenu iš aštuntos klasės, nes kelias jos eilutes reikėjo išmokti atmintinai. Todėl šiek tiek nustembu sužinojusi, kad istorikas Simonas Daukantas, turėjęs šį veikalą, pasiskolinęs iš Daukšos ir per Pabrėžos rankas ją atgal grąžinęs. Oho, kokia didžiųjų žemaičių bičiulystė!

Toliau skaitau Jurgio Pabrėžos pamokslą apie dvasines tėvų pareigas vaikams. Čia kunigas beldžiasi į gimdytojų sąžinę, kad jie savo vaikus krikščioniškai dorai auklėtų, bei duoda patarimų. Pabrėža vaikų kūdikystę suskirsto į dvi rūšis: tie, kurie auga kupini išminties ir apdovanoti Dievo malonės (pasak jo, tokių labai mažai), antri iš mažų dienų auga kupini nedorybių (jų yra labai daug). To priežastimi laikomi tėvai (tikrai sutinku, nes nuo tėvų auklėjimo priklauso vaikų elgesys). Pamokslaujama, kad pati svarbiausia globėjų pareiga yra atžalas atsakingai mokyti krikščionišką Dievo tikėjimo tiesų. Nesilaikantys Bažnyčios įstatymų „maži vaikai daro didelių žmonių nuodėmes“, klysta iš doros kelio ir netenka galimybės „laimėti“ dangaus karalystę.

Toliau aiškinama, kad gimdytojams nepakanka vaikus mokyti, bet reikia juos saugoti nuo blogio. Tėvai, matydami nedorai besielgiantį vaiką, turi jį sudrausti, įspėti, o jei neklauso, „plakti karoty“. Taip pat išguiti girtuokliaujančius, laisvai gyvenančius, netinkamai besielgiančius asmenis, mat iš jų vaikai išmoks vogti, keiktis ar kitaip blogai elgtis. Galiausiai, išaiškinęs globėjams, ko turi mokyti, nuo ko saugoti ir ką uždrausti, pamokslininkas primena, kad jie yra pirmieji ir pagrindiniai vaikų autoritetai. Pasak Pabrėžos, nei kunigai, nei pamokslininkai negali taip sėkmingai auklėti atžalų kaip tėvai. Dėl to garbę gimdytojams padaro tai, kokią gerą žodį vaikai įsideda širdin.

2019, liepos 18

Šiąnakt sapnavau keistą sapną.

Esu šalia čiurlenančio upelio, plačioje gėlių išmargintoje pievoje. Aplink nieko nematyti, tačiau tolimoje šmėžuoja juodas siluetas. Lėtai žingsniuuoju jo link. Sustoju, kai jau aiškiai matau klūpantį žmogų, šalia jo kažkoks krepšys. Dėl į akis spiginančios saulės niekaip negaliu įžvelgti veido. Įsidrąsinusi einu dar arčiau, kol galiausiai prieinu vyriškį, kuris, klūpodamas ant minkštos žolės, kruopščiai rankioja žoleles. Kaire ranka deda jas į jau puspilnę pintinę, o dešine ranka į storą, ap-

driskusia, šiek tiek gelstelėjusiais lapais užrašų knygutę išsamiai aprašo augalą, šalia dar pripiešia eskizą. Jis vilki ilgą tamsų vienuolio apdarą, nors diena saulėta. Atidžiai seku jo darbą, stoviu tyliai, bijodama krustelti ar išleisti bent kokį garselį. Pagaliau jis pakelia galvą, žvelgia į mane didelėmis nuvargusio žmogaus akimis, jaukiai nusišypso. Iš nuostabos netenku žado atpažinusi jo veidą. Prieš mane – Jurgis Pabrėža! Man neištarus nė žodžio, pats žemaitiškai užkalbina. Sugebu išlementi tik „Laba diena“. Vis dar apstulbusi prisėdu šalia, ir jis užsidegęs pasakoja apie kiekvieną žolelę, apie gydomąsias jų savybes... Įdėmiai klausausi, nors ir sunku suprasti. Saulei leidžiantis, pradedame krauti daiktus. Jurgis Pabrėža patiki man nešti savo užrašus. Patraukiame link vienuolyno, esančio vos už pakalnės. Praeiname tuščią bažnyčios kiemėlį ir įžengiame į jaukų vienuolyną. Seku Pabrėžą toliau iki pat jo celės (skaičiau, kad moterų ten neįleisdavo). Kambarėlis nedidelis, pilnas knygų ir džiovintų žolelių. Pabrėža iškart skuba užplikyti ramunėlių arbatos. Mano akį patraukia ant stalo gulintys *Taisliaus augyminio* rankraščiai. Atsargiai pirštų galiukais perverčiu kelis puslapius. Viskas atrodo panašiai kaip ir jo užrašų knygutėje. Paimu šalia gulinčią maldaknygę, iš jos iškrinta keli laiškai. Jie nuo kunigo Motiejaus Valančiaus. Greitai juos surenku ir padedu į vietą. Grįžta Pabrėža su garuojančia arbata ir pasodina prie stalo. Kol gurkšnojam, parodo dar vieną savo darbą – *Zemiuraszts*, pirmojo lietuviško geografijos vadovėlio rankraštį. Nustebiu, kiek daug jame pateikta politinės geografijos informacijos: tuo metu egzistavusių valstybių aprašas, jų santvarkos, karinė galia, gamtos ištekliai, kiekvienam žemynui atskiras skyrius. Gaila, bet savo paslapties, kokiais gi šaltiniais rėmėsi, Pabrėža neatskleidžia. Žvakė užgęsta ir celėje pasidaro tamsu. Kol Tėvas Ambraziejus ieško naujos žvakės, žvelgiu pro celės langą. Gaudžia bažnyčios varpai...

Pabundu.

2019, spalio 30

Šią pamoką lietuvių kalbos mokytoja kalbėjo apie savo vaikystę. Prisiminė *babytės* Adolfinos Mončytės-Kuprienės, gyvenusios Plaušinių kaime, keli kilometrai nuo Pabrėžos (Večių kaimo) ir Simono Daukanto (Kalvių kaimo) gimtinių, pasakojimą. *Babytė* sakiusi: „Vakale, tèn, oš tuos bėržės, gyvena Daukontu Sėmuons, vo oš tuos medės – Pabrieža Jorgis. Abodo bova dėdle muokytė vyra...“ Mokytoja prisiminė, kaip su *bočium* važiavo į Skuodą parduoti *smetonos*, o grįžtant *bočius* už tuos pinigų Večių krautuvėje nupirkęs mano mokytojai (tada pirmaklasei Irutei) pilkus batelius su sagute ir kad tie batukai buvę nepaprasti – jais avėjusi žurnalo *Tarybinė moteris* viršelyje stovinti mergaitė. Taip ir matau savo mokytoją – mažą mergaitę, apsiavusią pilkais bateliais su ta stebuklinga sagute, bėgančią per Večius ir pasukančią į Pabrėžų sodybos kiemą... Namas medinis, su užveriamomis langinėmis, žemaičių kraštui būdingos liaudies architektūros. Šalia dūksta šeši vaikai. Tačiau

vieno dar trūksta – mažojo Jurgio. Berniukas sėdi atokiai, po medžiu, ir prisirinkęs krūvelę įvairių šakaliukų dailiai dėlioja raides, kurias visai neseniai išmoko. Nuo pat mažens siekia mokslo, iš tėvelio jau girdėjo apie Lietuvos vyriausiąją mokyklą. Iš trobos išžengia pusamžė moteris, nešina juodos duonos riekelėmis ir moliniu ąsotėliu, pilnu šviežio pieno. Visi padūkėliai, gardžiuodamiesi duonele, susėda rateliu, Jurgelis vis vienas. Mamalė pati nuneša sūneliui užkandžio, paglosto galvelę ir pakšteli į žandą. Meiliai šypsodamasi nueina apžiūrėti laukų, o berniukas, įsikibęs į parankę, tursena šalia, tačiau knygų, geriausios savo draugės, vis nepaleidžia. Laukų pakraščiai pilni dilgėlių, todėl reikia žengti atidžiai. Jurgelis taip užsižiopso į varnas danguje ir tik kyšt koją į dilgėlyną – visus paukščius išbaido skaudus „Aiiii!“. Greit parklumpa dirvoj, bando sulaikyti karčias ašaras, kol motina bardama riša savo skarelę, kad tik nenusidraskytų ir taip baisiai nudegintos kojelės. Skausmą pakeičia smalsumas. Kodėl tos žolės taip skaudžiai kanda? Prieina, tiesia pirštelį prie žolės ir vėl nusidilgina. Pučia pirštelį tol, kol deginimas nuslūgsta, ir sau po nosimi šnibžda: „Lyimenis teyseesees, plaukyynee. Koupka praaskyli...“ Grįžęs į sodybą, skuodžia į mamos gėlių darželį ir vėl: „LOBELIA. Koupka 1-lapuuty, 5-praaskyli. Karuna...“ Ir kiekvieną pievų gėlelę, žolelę „iškamantinėja“. Matyt, taip gimė Jurgio aistra botanikai.

Išbėga mažoji Irutė kartu su Pabrėža, tačiau jau suaugusiu, pasiruošusiu studijuoti Vilniuje.

2019, lapkričio 17

Su šeima praleidžiu dieną prie Minijos upės. Vakarop pakyla vėjas, ruošiamės namo. Prisimenu legendą apie tai, kaip Jurgis Pabrėža buvo pasiryžęs įveikti norą tapti vienuoliu – „visa tai tik pagunda“. Tačiau Dievui pasipriešinti neįmanoma: pakviestas pas ligonį, per didelį potvynį gydytojas Pabrėža keliai per Miniją. Smarki vandens srovė nutraukia lyną ir keltą su visais žmonėmis lyg šapelį ima blaškyti į visas puses. Tėvas Ambraziejus šaukiasi šv. Antano pagalbos, pasižadėdamas, jeigu išliks gyvas, įstos į Kretingos pranciškonų vienuolyną. Netrukus keltas saugiai pasiekia krantą. Tesėdamas žodį, po kelių metų Jurgis Pabrėža duoda amžinuosius įžadus pranciškonų ordinui ir atsakingai eina pareigas. Įsivaizduoju, kaip jis kasdien prigalvoja kokių nors pasiryžimų ir deda į savo *Ryžtus*. Pirmiausia ketina nesi-girti savo kilme, nes buvęs laisvas nuo baudžiavos, o gal net ir bajoras. Vėliau – pasižada būti ramus, mandagus ir meilus net su priešais ir didžiausiais nusidėjėliais, susilaikyti nuo staigių, niekinančių žodžių, elgtis taip, kaip nori, kad su juo būtų elgiamasi. Kam dar galėjo pasiryžti? Padėti, mokyti, gydyti, nuoširdžiai išklausyti išpažintis, niekada nesmerkti kitų už nuodėmes... O ryžtams nusikaltęs ketina atgailauti – liežuviu ant žemės padaryti kryžių.

Visą gyvenimą pranciškonas Pabrėža uoliai paisė ryžtų ir už tai buvo visų gerbiamas, laikomas šventuoju.

Jurgio Pabrėžos sukurtas herbariumas „Dievas mato, laikas bėga, mirtis artėja, amžinybė laukia“, kabėjęs jo celėje, saugomas Kretingos muziejuje. Jolantos Klietkutės nuotrauka

2020, spalio 20

Gimnazijos 40-mečio proga literatūros pamoką skiriame kūrybiniam rašymui. Aišku, temą turime susieti su Pabrėža. Mokytojai leidus laisvai rinktis žanrą, ketinu sukurti akrostichą. Gana sudėtinga užduotis, tačiau, pabalnojus Pegasą, prisiminus jau turimas žinias ir sapnus, gimsta mano kūrinys:

ŽEMAIČIŲ TĖVAS

Jaukiame kambarėlyje silpna, vos plazdanti
Ugnelė blankia šviesa apšviečia
Ramų vyriškio veidą ir šalia jo gulintį
Gordijaus mazgą – „Taislių augyminį“.
Iš lėto jis varto jau turimus knygos puslapius ir ant
Stalo vis rikiuoja įvairias žoleles bei grybus.

Palengva vyriškis viską išnagrinėja,
Apžiūri ir toliau tęsia savo užrašus. Liepsnai
Baigiant užgesti ir nakčiai aptemdžius kambarį
botanikas nustojo

Rašyti, bet ir vėl, uždegęs naują žvakę,
Ėmė toliau darbuotis. Dabar ryški žvakės šviesa
aiškiai apšviečia

Žinomo žemaičių kunigo, gydytojo, mokytojo Tėvo Jurgio
Ambraziejaus Pabrėžos veidą.

2021, sausio 14

Gurgždančiu snieguotu takeliu pėdinu uždegti žvakelę ant Pabrėžos kapo. Puošni balta koplytėlė byloja apie kretingiškų meilę, dėkingumą Tėvui Ambraziejui. Po jo mirties žmonės būriais traukė prie kapo, meldė užtarimo ligose bei kasdieniuose reikaluose. Iki šių laikų gyvas jo atminimas – kapo koplytėlė skęsta žvakelių jūroje. Žiūrint į ištapytą sienelę, užplūsta vizija. Ta pati vienuolyno celė, kurią jau buvau sapnavusi, tačiau šįkart pilna ligonių. Tėvas Ambraziejus, pats nuvargęs, liguistas, kitus gydo, dalija vaistus, vyrus vaišina pypkėmis, skuba į apačią moterų apžiūrėti, kartais linksmai užtraukdamas ir kokią žemaitišką dainą. Neprašo užmokesčio, bet dėkingi žmonės atranda kuo atsilyginti. Pasibaigus ligonių priėmimo valandoms, Pabrėža lieka vienas celėje melstis. Kunigas nujaučia atslenkančią mirtį, tad paliepia vienuolyno tarnui eiti miestan pyrago, o jį užrakinti iš antrosios durų pusės. Taip Tėvo Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos gyvybė tyliai užgęsta besimeldžiant ant klapto sudėtomis rankomis ir laikant kryžiuoką. Šalia, ant stalelio, deganti žvakė ir raštelis – paskutiniai žodžiai mokiniams: „Mylimasai mokiny! Žiūrėk, kad tavo gyvenimas būtų tylus ir ramus, nes toks Dievui patinka. Melskis kiekvienoje vietoje. Būk blaivus, išmintingas, išauklėtas, drovus ir kuklus. Venk tuščių kalbų, kvailių žingeidumų, barnių, puikybės, piktžodžiavimų, storžieviškumo, nedėkingumo, nepaklusnumo, girtavimo, neramumo, nesusilaikymo, išdavikiškumo, išūlumo, veidmainiškumo, apgavystės ir kitų visų negerovių. Iš savo turtų dalyk išmaldas ir nenukreipk veido nuo vargšų. Jei daug turėsi, gausiai duok; jei mažai turėsi, ir mažai su noru rūpinkis duoti. Padariusiam tau ką gero tuojau atsilygink, kad svetimas užmokestis pas tave neužsiliktų. Iš kitų blogo patyręs, kitam to nedaryk. Patarimo visuomet nuo proto ieškok. Visados Dievą garbink ir nuo Jo prašyk, kad tavo gyvenimą tvarkytų, kad visi tavo užmanymai Jame būtų. Nebijok, Brangusis, į neturtą patekti, nes būsi labai turtingas, jei Dievo bijosi, nuodėmių vengsi, o darysi gerai. Štai mano paskutiniai pamokinimai tau, Brangusis Mokiny.“

2021, sausio 15

Pranciškonų vienuolyno bibliotekininkė vedė nuotolinę pamoką apie rankraščių kolekciją, neformalią lituanistinę mokyklą Kretingos bernardinų vienuolyne XIX a. Šios mokyklos dvasiniu vadovu ir buvęs Jurgis Pabrėža. Deja, tuo metu sprendžiau rajoninės biologijos olimpiados uždavinius... Tačiau vakare paskaiciau vietinį laikraštį *Pajūrio naujienos*, kuriame daug straipsnelių dedikuota Jurgiui Pabrėžai. Labiausiai sužavi nepaprastas brolio Benedikto laiškas Tėvui Ambraziejui. Brolis Benediktas nuoširdžiai kreipiasi į Tėvą prašydamas sugrįžti, išreiškia begalinį ilgėsį, dėkingumą. Meniškai perteikia gamtos ruošimąsi jį sutikti, uždainuoti, „supinti gyvenimą į nenuvystantį vainiką“. Širdį suspaudžia toks nuoširdus mielo Tėvo Ambraziejaus atsiminimas ir sunku suvokti, koks ryškus Pabrėžos palikimas įsirežė mūsų visų istorijoje ir sąmonėje.